

Euskara, immigrazioa eta hizkuntza-eskubideak

Mario Zapata (soziolinguistika eta immigrazio gaitan aditua)

Mario Zapatak hiru maila hauetan jorratu zuen bere komunikazioa: hizkuntza eskubideak, immigrazioari buruzko politikak eta egungo egoera.

Hizkuntza eskubideak

1948an Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala egin zenez geroztik, berauek izan duten bilakaeran gertatu diren interpretazio ezberdinak gogoratu ostean, hizkuntza eskubideak multzo horretan zenbateraino hartu diren kontuan aztertu zuen Mariok. Iragan mendeko 70eko hamarraldian *Linguistic Human Rights* kontzeptua agertu zen. Zenbait aditu orduan kontzeptu hori erabiltzen hasi zen, hizkuntza eskubideei giza eskubideen duintasun maila berbera eman nahian. Hala eta guztiz ere, hizkuntza eskubideak gaur egun ez daude behar bezala definituak eta, okerrago dena, ez daude zuzenbidearen aldetik behar bezala bilduak.

Nolanahi ere, hizkuntza eskubideen gainean nolabaiteko definizioak egin izan dira, honelatsu laburbil litezkeenak: oinarritzko hizkuntza eskubideak unibertsalak, besterenganaezinak eta ezin urratuzkoak dira. Alegia, edonon edonori aitortu beharrekoak dira, eta inongo boterek ezin ditu murriztu. Errealitatea, zorigaitzez, oso urrun dago definizio horretatik. Hizkuntza eskubide arruntak ere bereizten dira, eremu geografiko jakin batean hizkuntza bateko hiztunei aitortu beharrekoak, alegia.

Giza eskubideak beteko badira, nahitaezkoa da hizkuntza eskubideak bermatzea. Kontuan hartu beharra dago, hauek bermatu ezean, beste zenbait giza eskubide ere urratzen direla: babes judizialerako eta hezkuntzarako eskubideak, esaterako.

Bestalde, hizkuntza eskubide arruntan subjektua zein den argitu beharko genuke. Horretarako, zuzenbide eremutik kanpo sortu diren kontzeptu sozio-politikoak ditugu: hizkuntza komunitatea, talde etnolinguistikoa, eta abar.

Egundaino nazioartean garatu diren hitzarmen eta itunak hizkuntzen arteko desberdintasunak edo mailaketak nabarmentzen saiatu dira: hizkuntza ofizialak, lurraldekoak, gutxiengo hizkuntzak, eta abar. Hizkuntza komunitate kontzeptuak, aldiz, hori gainditu eta muga politiko, administratibo eta ekonomiko guztietatik at dagoen subjektua definitzen du.

Baina lurralde batean bestelako hizkuntza-kolektiboak ere izaten dira, euren hizkuntza bertan berezkoa izan ez arren. Halakoxeak dira immigrazioaren ondorioak sorturiko gutxiengo exolinguitikoak.

Hizkuntza eskubideen atalari galdera batez eman zion amaiera Mariok: zer gertatzen berezko talde etnokulturalari hizkuntza eskubiderik onartzen ez zaionean, edo eskubideak bermatzen ez direnean, Euskal Herrian gertatzen den moduan?

Immigrazioari buruzko politikak

Maila praktikokoan kultura integrazioaz mintzo garenean, bi ardatz hauek izaten ditugu gogoan:

- 1) Etorikinek helduera gizartearen identitate kulturala eurenganatzea.
- 2) Helduera gizarte den horrek beraien identitate kulturala onartzea.

Euskal gizartearen aurreko eskema korapilatsuagoa da, identitatearen inguruan dagoen gatazka dela medio: berezko talde etnokulturala eta estatuen artean dagoen identitate gatazka, identitate kultural baten egoera gutxiagotua, aurreko immigrazio prozesuen eragina, eta abar.

Euskara mintzagai izanik, gogora bedi euskararen eremu historikoaren zati handi batean hizkuntzak oraindik ez duela inolako ofizialtasunik. Eta beste eremuan, errekonozimendua izanik ere, hauek ez daudela beti bermaturik, egoera diglosikoa nagusi dela.

Ikuspuntu linguistikoa hertsiki batetik, herritar gehienentzat gizartearen konbergentzia hizkuntza botereak nagusi bilakarazi dituen hizkuntzak dira –gatzelania eta frantsesa, alegia–, eta horiek izan behar dute etorkinen konbergentzia hizkuntzak ere.

Hala ere, gurean bezala egoera gutxiagotua dagoen talde etnokulturalaren kasuan hizkuntzak duen funtzio sin-

Bi ardatz: 1) Etorikinek helduera gizartearen identitate kulturala bereganatzea, 2) Helduera gizarte den horrek beraien identitate kulturala onartzea.

Ez luke zertan arazorik
egon behar etorkinen
hizkuntzen errekonozimendua egiteko.

bolikoa ezagutzatik hara doa. Hizkuntzarekiko atxikimendua ez da mugatzen definitzen ohi den hizkuntza-komunitatearen definizio hertsian.

Horren arabera, herritar gehienek euskara ezagutu ez arren, gehiengoak horrekiko atxikimenduak adierazten du, hizkuntzak konbergentzia eta kohesio sozialaren funtzioa duenlarik. Ildo horretatik, etorkinei ongi azaldu behar zaie euskarak integrazioari begira –beren seme-alaben etorkizunari begira, bereziki – betetzen ahal duen funtzio garrantzitsua. Integrazioaren bigarren ardatzari dagokionez, ez luke zertan arazorik egon etorkinen hizkuntzen errekonozimendua egiteko. Are gutxiago, kontuan hartzen baldin badugu gutxiagotua dagoen talde etnokultural batek, berez, sentiberatasun handiagoa agertu ohi duela horrelako egoerekiko eta horixe dela, hain zuzen, euskaldunon kasua. Arazorik ez luke egon behar, betiere gutxiagotutako kultura kaltetua suertatzen ez den bitartean.

Egoeraren azterketa

Behin oinarri teorikoak finkatutakoan, euskara eta etorkinen integrazioa zertan den euskalgintzaren ikuspegitik aztertzeari ekin zion Mario Zapata soziolinguistak, horretarako AMIA motako azterketa batez baliaturik. Ezinezkoa dugu puntu guztiak hona aldatzea, baina, hala ere, atal bakoitzetik hiruzpalau puntu hautatuko ditugu, egoera gaingiroki aurkezteko xedeaz.

Indarrak

- Euskalgintzak dituen osaera anizkuna eta eragin soziala.
- Euskalgintzak herri ekimenetan dituen tradizioa eta dinamismoa.
- Abian dauden hainbat ekimen: helduen euskalduntzea.
- Gure diasporak beti agertu izan duen kultura fideltasunaz euskalgintzak duen balorazioa.

Ahuleziak

- Euskalgintzako eragileen aldetik hausnarketa estrategikorik ez izatea.
- Gaiaren inguruko informazio eta prestakuntzarik eza.
- Egiturazko ezintasuna Euskal Herri osoan eragiteko.
- Immigrazioaren inguruan lan egiten duten taldeekin, oro har, harreman sendorik eta iraunkorrik ez izatea.

Aukerak

- Etorkin gehienek gogoia gure gizartean integratuak daudela sentitzeko.
- Etorkinek beren elkarteak izatea (harremanak eta erreferentzialtasuna).
- Administrazio maila batzuetan euskara bultzatzeko dagoen jarrera ona.
- Jatorri batzuetako etorkinen eleaniztasuna (eleaniztasunaren kultura).
- Eragile erreferentzialak izan daitezkeen etorkinak (bere burua euskaldundu duten etorkinak).

Mehatxuak

- Euskarak duen ofizialtasun aitopen gabeziak eta eskubideen berme eza.
- Euskarak pairatzen duen egoera gutxituaren ondorioz, estatuen identitateek duten indarra. Egoera diglosikoa.
- Euskararen inguruan erabateko kohesio sozialik ez izatea. Sektore batzuetatik bultzatzen den euskararen estigmatizazio negatiboa (euskara=arazoak, arriskua).
- Immigrazioaren inguruan hedatzen diren aurreiritzi negatiboak.
- Egoera prekarioan dauden etorkin askoren arazoak (legalak, ekonomikoak, sozialak,...).

Kolektiboen eta nazioen hizkuntza eskubideak

Julen Zabalo eta Iker Iraola (UPV - EHU)

Julen Zabalo eta Iker Iraolak beren komunikazioen politikaren alderditik begiratu zioten immigrazioa eta hizkuntza eskubideen gaiari. Hizkuntza aniztasunaren aurrean estatu erdirakoiek, estatu autonomikoei eta estatu polietnikoek zelan jokatzeko duten aztertu eta gero, euskal eta espainiar nazionalismoek hizkuntza eskubideen afera nola hartzen duten azaltzeko ekin zioten.

Hasieran adierazi zutenenez, honelako eztabaidak planteatzen direnean, gaztelania eta frantsesa ez dira eztabaidagai izaten. Izan ere, biek estatu banaren bermea dute, eta estatuen hizkuntza zalantzan jartzetik ez dagoela pentsatu ohi da. "Arazoa" estaturik ez duten hizkuntzekin gertatu ohi da, eta hor euskara eta etorkinen hizkuntzak sartzen dira.

Hiru estatu motak –erdirakoiak, autonomikoak eta polietnikoak– bereizi eta beraien ezaugarriak eman ondoren, hauxe esan zuten, ondorio modura: estatuak planteamendu argia egiten dute honetaz. Lurraldeko biztanleen arteko komunikazioa errazteko eta beraien artean izan litezkeen bereizkeriak saihesteko asmoz, lotura lana egingo duen hizkuntza bat behar-beharrezkoa dela diote. Horrela begiratuta, estatuko hizkuntza denek ikastea eta erabiltzea zerbait positibotzat jotzen da, biztanleak berdindu egiten ditu eta. Baina egia ere bada, noski, inposaketa gisa ere uler daitekeela hizkuntza hori ikasi beharra.

Euskal Herrira etorrita, estatuetakoa hizkuntzen kasuan ez bezala, ofizialtasunak gurean ez du esan nahi biztanle guztiek ezinbestean euskara jakin behar dutenik, eta hori eztabaida eta gatazka askoren sorburu da. Alderantziko kasuan, estatuen kasuan alegia, biztanleren bati estatuko hizkuntza irakasten ez zaionean, diskriminazioaz hitz egiten da berehala; gurean, berriz, zenbaitetan euskara ikasi beharra diskriminaziotzat jotzen da.

Etorkinen hizkuntzez esan behar da maila pribatuko aitortzea ematen zaiela, baina horrek ez dakar inondik ere eskubiderik berekin. Eskubideen aitormenik ezak, belaualdiak igaro ahala, etorkinen hizkuntzen galera ekarri ohi du. Lehen belaualdiko jendeak ondo atxikitzen du bere jatorrizko hizkuntza; bigarren belaualdiak, aldiz, gaitasun urriagoa du bere hizkuntzan eta ondo menderatzen du etorrera herriko hizkuntza; eta hirugarren belaualdikoek sarri askotan galdua izaten dute aitona-amonen hizkuntza. Edonola ere, lurralde batean denbora luzea daraman eta bere jatorrizko hizkuntza gorde duen talde batek ez ote luke bere hizkuntzarentzat estatus ofizialik eskatzeko eskubiderik izan behar? Galdera honi Laponezen aipu batez erantzun zioten Julenek eta Ikerrek.

Laponek pertsona eta lurralde mailako hizkuntza eskubideak bereizten ditu. Pertsona mailako soluzioa gizabanakoari berari aitortzen zaizkion eskubideetan oinarritzen da.

Baldintza batzuk beteta, pertsona ororen hizkuntza babestu beharra dago, hiztun eta hizkuntza horiek edonon kokatuak daudela ere. Lurralde mailako irtenbidean, aldiz, mugak ezartzen dira lurralde batean eta lurralde bakoitzari hizkuntza baten nagusitasuna onartzen zaio, gainerakoek kalterako. Kasu batean zein bestean, hizkuntza eskubideak lehia politikoan sartzen dira.

Jarraian, Euskal Herrian diharduten nazionalismo desberdinek gai honetaz dituzten jarrerak azaltzen hasi ziren. Euskal nazionalismoaren ikuspegitik, euskarak eremu publikoko hizkuntza izan beharko luke; hortaz, komunitate desberdinen arteko zubia litzateke, nazio hizkuntzaren eginkizuna betez. Bestela esanda, euskal nazionalismoaren ustean, "estatuaren hizkuntza" euskarak izan behar du. Hau guztia, beti ere, euskal nazionalismoaren planteamendu teorikoari so eginez.

Etorkinak direla eta, alderdi abertzale guztien diskurtsoan haien identitatea aitortzen da, baina, zehaztapenetan sakondu ahala, definizio maila desberdinak antzematen dira. EAJrentzat, esaterako, etorkinen lege eta gizarte egoera kontuan hartuz, hizkuntzarena ez da premiazko afera. Batasuna alderdia da arlo honetan zehaztapen handiena erakusten duena; beraien ustez, etorkinen identitate etnolinguistikoa maila publikoan ere aitortu beharko litzateke. Nolanahi ere, asmoak asmo, arazo larri bat azaltzen zaie alderdi abertzaleei: euskara gaur egun ez da eremu publikoko hizkuntza nagusia eta, beraz, ezin du osoki bete nazio hizkuntzaren eginkizuna.

Lurralde batean denbora luzea daraman eta bere jatorrizko hizkuntza gorde duen talde batek ez ote luke bere hizkuntzarentzat estatus ofizialik eskatzeko eskubiderik izan behar?

Zein hizkuntzari kenduko
liokete etorkinen hizkun-
tzek tartea: gaztelaniari,
frantsesari ala euskarari?

Bestalde, alderdi abertzaleak jakitun dira beren jarraitzaileek immigrazioa euskararentzat kaltegarri gerta daitekeela uste dutela. Hala eta guztiz ere, arazo honen larritasuna erlatibizaturik geratzen da, euskararentzat larriagoa den beste arazo batek estaltzen duelako: ez dira etorkinak euskara ez dakiten bakarrik.

Egoera konplexu honetan, etorkinen hizkuntzak aitortzearen alde egiten euskal nazionalismoak. Baina ideia horretan sakonduz gero, aitortzeak erabilera publikoa esan nahi du, eta hortik garrantzi handiko galdera bat sortzen da: zein hizkuntzari kenduko liokete etorkinen hizkuntzek tartea: gaztelaniari, frantsesari ala euskarari?

Etorkizunean horrelako egoera batera helduko bagina eta etorkinek beren hizkuntza eskubideak aldarrikatuko balituzte, euskal nazionalismoak, euskararen eremuak babestera joko luke, eta horrek hizkuntza gatazkak sorraraz litzake.

Espainiar nazionalismoari dagokionez, badirudi PP alderdiak ez duela gai hau ezertarako ere kontuan hartzen. Hizkuntzaz zein kulturaz eginiko aipamen guztietan, gaztelania jakiteko beharra azpimarratzen du, etorkinen hizkuntzei buruz ezertxo ere esan gabe. PSE alderdiak, aldiz, zenbait erreferentzia egiten du etorkinen kulturaz, baina beraien hizkuntzek eta kulturek maila publikoan onarpenik izan beharko ote luketen argitu gabe. Ezker Batua alderdiak bere idatzietan nolabaiteko aitortpena dakar etorkinen kulturez eta hizkuntzez, eta integrazioaz hitz egiterakoan, integrazio horrek noranzko bikoia izan beharko lukeela dio.

Alderaketa txiki honekin bukatzeko, Julenek eta Ikerrek adierazi zuten, bereizketarik egitekotan, ezker-eskuin ardatzean egin litezkeela bereizketarik nabarienak, ezkerreko

alderdiek askoz joera zabalagoa agertzen baitute hizkuntza eskubideak aitortzeko orduan. Eskuineko alderdietan, ordea, jarrera hertsia goak sumatzen dira.

Ondorio gisa eta hasierako galderara itzuliz, Julenek eta Ikerrek ondokoa planteatu zuten: etorkinen hizkuntza eskubideak onartu behar dira (bai eskubideen ikuspegitik eta baita integrazioaren aldetik ere), baina horretarako bi baldintza zehaztu beharko liriateke. Batetik, etorkinen beraien eskaera izatea, eta bestetik, etorkin kopuru nahikoa izatea. Zehazteko zailak diren bi baldintza, beraz.

Aurrekoarekin batera, harrera herriaren ikuspegitik, irtenbide aproposena etorkinak euskaraz eta gaztelaniaz nahiz frantsesez hezteko litzateke, horrela etorkinen auzia nazionalismoen arteko lehiatik atereaz eta etorkinekiko balizko errezeloak ekidinez.

Immigrazioa eta eskubide linguistikoak

Xabier Zabaltza (UPV - EHU)¹

“Bizi naizen auzotik atera gabe, mundu osoa ikusten ahal dut: txinatar jatetxe bat, eslaviar produktuen denda bat, Saharaz hegoaldeko familia baten telefono mintzaleku bat, turkiar elikagai postu bat, ... Ez du zerikusirik haurtzaroen ezagutu nuenarekin. Egun batzuetan maizago entzuten ditut etorkin horien hizkuntzak, euskara baino. Nafarroako herri askotan gehiago dira arabieraz edo errumanieraz mintzatzen direnak, euskaraz mintzatzen direnak baino. Gustatu edo ez, errealitate berri hau saihestezina da eta nazioak eta estatuak gainditzten ditu”.

Honelaxe hasten da Xabier Zabaltzak lan jardunaldi honetarako prestatutako komunikazioa. Autoreak bilkurara etortzerik izan ez zuenez, jardunaldiaren antolatzaileek bertan egin zuten Xabierren lanaren sintesia, honi darraizkion lerroetan egiten saiatu garena, hain zuzen.

Xabierren aburuz, XIX. mendeko eta XX. mendearen lehen erdialdeko dogma batzuk (“independentzia”, “subiranotasuna”, “elebakartasuna”, ...) zaharkiturik daude, eta XXI. mendean apaltasunez aitortu behar dugu oraindik ez dugula haien ordezkorik asmatu.

Globalizazioarekin eta Europaren eraikuntzarekin batera, immigrazioa da hirugarren gakoa mundu berrian. Baina nola begiratu behar diogu immigrazio uhin berriari? Xabierren irudiko, beldurrak, katastrofismoak eta ezikusierena egiteak ez dakarte onik begirada horretan.

Agian, historialariei galdetu beharko genieke, atzera begira dauden profetak direnez gero, eta historialari horiek segur aski gogorarazi egingo ligukete euskaldunoi gure arbasoak ere emigranteak izan zirela eta ez zirela sobera kezkatu helmugako herrietako bizilagunen hizkuntza eskubideez.

Ez dago errezeta magikorik immigrazioaren aurrean. Alde batetik, etorkinak behar ditugun gure ongizateari eusteko, baina, bestetik, etorkin asko oso urrun daude gure pentsamoldeetatik; eta horrek gatazkak sorraraz ditzake batzuen eta besteen artean, modu baketsuan bideratu behar diren gatazkak, jakina. Legezko zein legez kanpoko immigrazioen inguruan sortzen diren problemek Lehen Mundu osoa astintzen dute. Ez eskuinak eta ez ezkerak, ez nazionalismo estatudunek eta ez nazionalismo estatu gabeek, ez dute panazeaerik.

Galdera da nola uztartu ahal ditugun euskararen iraupena eta erdal herrietatik datozen pertsonen eskubideak; nola uztartu ahal ditugun ikuspegi aurrerakoi batetik, *apartheid* eta *ghettorik* egin gabe. Xabierrek uste du Letonia eta Estoniako ereduak guztiz baztertzekoak direla, Bi estatu horietan herritarrei herritartasuna ukatu egiten zaie, letonieraz edo estonieraz dakitela frogatu arte. Euskal Herrian eredu suizida litzateke hori, alde batetik, euskaldunak gutxiengoa direlako toki askotan eta, bestetik, ezin zaielako eskatu kanpotik datozenei hemen jaiok direnei eskatzen ez zaiena.

Gainera, ezin da iragarpen zehatzik egin immigrazioak hizkuntzen bilakaeran izango duen eraginaz. Amerikako lehen biztanleen mintzaira asko desagertu ziren europar kolonizazioaren ondorioz, baina gaur egun Paraguaiko herritar gehienek guaranieraz egiten dute eta hiztun horietako asko zuriak dira.

Dena den, estatuak immigrazioa arautu egin behar dute, arautu ezean, oihaneko legea izango baita nagusi herrialde hartzaileetan, lehenik eta behin, etorkinentzat berentzat. Immigrazioa kontrolatzeak ez du esan nahi, ezta gutxiago ere, etorkinei oinarrizko eskubide guztiak aitortu behar ez zaizkienik (osasungintza, hezkuntza, etxebizitza, ...). Xabierren iritzian, hizkuntza eskubideak, ordea, ez dira oinarrizko eskubideak, eta gure hizkuntza eskubideak eta etorkinen oinarrizko eskubideak inoiz bateragarriak ez balira, haien oinarrizko eskubideak lehenetsi beharko liriteke. Alabaina, lehia gure eta haien hizkuntza eskubideen artekoa balitz, gureek izan beharko lukete lehentasuna.

Nafarroako herri askotan
gehiago dira arabieraz
edo errumanieraz min-
tzatzen direnak, euskaraz
mintzatzen direnak baino.
Gustatu edo ez, errealitate
berri hau saihestezina da
eta nazioak eta estatuak
gainditzten ditu.

1. Xabier Zabaltzak ezin izan zuen lan jardunaldian parte hartu, baina bere testua bertan irakurri eta eztabaidatu zen, beste egileen lanekin egin zen modura.

Oraindik agertzeke
dagoen paradigma
baten beharra daukagu.
Gizabanakoen eta giza
taldeen aukera nazional
eta linguistikoak errespe-
tatuko dituen paradigma
baten beharra.

Bestalde, orain arteko diglosia tipikoa –gaztelania eta frantsesa goian eta euskara bakarrik behean – agortuta dago. Orain maila berriak agertu dira: etorkinen hizkuntzak –ehun baino gehiago Euskal Herrian– euskararen azpitik eta ingeles guztiahalduna gaztelaniaren eta frantsesaren gainetik. Honezkero, Frantziako Iraultzaren garaiko “hizkuntza bat, lurralde bat, lege bat” leloak ez du inolako zentzurik.

Edonola ere, Xabier baikor azaltzen da etorkizunaz. Berak dioenez, euskarak ehunka urtez erakutsi digu bizitzeko gaitasuna duela, inolako onarpen administratiborik gabe eta maiz bi estatu eta bi estatu horietako eliteak (Euskal Herrikoak barne) kontra izanik ere. Etorkinek entzuten dutena ikasiko dute. Kanean euskara entzuten bada, euskara ikasiko dute. Erdara entzuten badute, erdara ikasiko dute. Euskarak aurrera egiteko lehen baldintza ametsak eta errealitatea bereizten jakitea da. Erdara baizik hitz egiten ez den tokietan etorkinek euskaraz hitz egingo dutela pentsatzea ametsa da, adibidez. Bestalde, Irlandako kasua kontra eredu da euskararentzat. Gure muga eta eragozpenez konturatu behar dugu behingoz.

Immigrazioa geldiezina da. Gustatu zein gustatu ez, hemendik lasterrera etorkinak gero eta gehiago izango dira. Nazionalismo politikoak XIX. mendean sortu ziren eta ez dute egoera honetarako balio. Oraindik agertzeke dagoen paradigma baten beharra daukagu. Gizabanakoen eta giza taldeen aukera nazional eta linguistikoak errespetatuko dituen paradigma baten beharra.

Nazionalismo politikoak gaindituak badira, estatu nazionalismoak ere bai, noski. Aski da Europatik irtetea berehala konturatzeko gaur egun ez dagoela alde handirik Espainiaren eta Italiaren artean edo Frantziaren eta Alemaniaren artean.

Azken finean, hizkuntza gorabehera, Lehen Munduko herrien artean ez dago alde handirik. Autoreak, behintzat, ez du ikusten. Alde nagusia Lehen Munduaren eta Hirugarren Munduaren artekoa da, “hizkuntza eskubideak”- eta aldarrikatzen ditugunon eta eskubide horiek amestu ere egiten ez dituztenen artekoa, alegia.